

Anna-lief, waar ben je gebleven?

Het mysterie Anna Kaelsack

Aartje Bos-Oskam

Vlakbij het grote koperen vont in de Sint-Walburgiskerk, in de zuidbeuk, ligt een intrigerende grafsteen. Uit het gotische randschrift is op te maken dat Henrick Kaelsack op 20 oktober 1539 is overleden. In één ruk door heeft zijn weduwe in de rand alvast haar eigen gegevens zo ver mogelijk laten aanbrengen: in het jaar 15... op de... dag van... stierf Anna zijn huisvrouw. Zowel rond Henrick als Anna is verwarring. Anna zal intussen wel gestorven zijn, maar waar is ze gebleven?

Verwarring rond Henrick Kaelsack

Henrick Kaelsack was een leenman van de hertog van Gelre en schepen van Zutphen. Van tijd tot tijd klinkt de vraag: wie was zijn moeder? Het is nu uit de grafsteen niet meer af te leiden. In de Franse tijd zijn de hoek-medallions met familiewapens uitgehakt. Muschart haalt Van Spaen en Van Rhemen jr. aan als oudere bronnen, die allebei vermelden dat voor Henrick de wapens van de families Kaelsack en Kreyneck zijn aangebracht. Henricks moeder, een Kreyneck, lijkt bij of kort na zijn geboorte gestorven te zijn: 'ex matre Kreyneck'.¹ In de jaren daarna wordt Geertruid van Stuivenberg genoemd als zijn moeder.

Verwarring rond Anna Kaelsack

Anna kwam uit de schepenfamilie Slindewater. Na de dood van haar man blijft ze in de kronieken voorkomen als juffer Anna Slin-

dewater weduwe van Henrick Kaelsack. Ze is blijkbaar zwanger als haar man overlijdt en bevalt in 1540 van een gezonde dochter: Geertruid Henricksd. Kaelsack.² Vernoemde ze daarmee Henricks tweede moeder?

In diezelfde tijd liep er nog een juffer Slindewater in Zutphen rond: Anna's zus Judith, ofwel Jutte. In het belang van Jutte zitten begin januari 1543 acht mannen bij elkaar om een huwelijk te beramen en te sluiten tussen

Detail op de grafsteen: de liefdesknoop, het symbool voor een goed huwelijk.

Deel van de grafsteen van Henrick Kaelsack met de niet ingevulde datum voor Anna.

1.

2.

3.

4.

FOTO'S: JAN FRINGS

Familiewapens in de Walburgiskerk. 1. Wapen van Kaelsack in het gewelf van de Annakapel. 2. Wapen van Sliedewater in het raam van de Librije. 3. Wapen van Kreynck in het gewelf van de Annakapel. 4. Engel met in de rechterhand het wapen van de familie Schimmelpenninck, in het gewelf van de Annakapel.

haar en Hendrik van der Capellen.³ Nog in datzelfde jaar, op 25 oktober krijgt Jutte haar eerste kind: Gerlach, de latere heer Van der Capellen tot Rijsselt, die o.a. in Genève zal studeren, calvinist zal worden en de Spanjaarden zal helpen verdrijven.⁴ Jutte sterft al in 1559. Zij wordt in een graf van de Van der

Capellens in de Sint-Walburgiskerk begraven. Van Spaen heeft op fol. 260v. de steen gedetailleerd beschreven maar Muschart heeft in 1934 die zerk niet terug kunnen vinden. Op de grafsteen moeten ondermeer de kwartierwapens van haar vader Arndt Sliedewater en moeder Margriet Schimmelpenninck gestaan

hebben, dezelfde wapens die zus Anna ook heeft gehad.⁵ Daardoor ontstaat in later eeuwen verwarring. Zo verwisselt Van Spaen Jutte met Anna.⁶ Wie is nu wie? Is Anna hertrouwd? Nee! Anna blijven we in de jaren daarna in de archieven tegenkomen als weduwe van Henrick Kaelsack. Ze leeft nog als de Spanjaarden in 1572 het Bloedbad van Zutphen aanrichten. Tot nu toe lijkt haar naam voor het laatst genoemd in een regest uit 1577, een stuk waarin ook haar dan getrouwde dochter Geertruid genoemd wordt met haar man, ene Peter van Apeldoren.⁷

Woelige tijden

Anna leefde in roerige tijden. In de kerk rommelde het. Het nieuwe gedachtegoed van de Reformatie won terrein, ook in Zutphen. Haar zwager Van der Capellen ging daar overtuigd in mee terwijl haar broer Coenraedt als kerkmeester de gemeenschap op de meer vertrouwde christelijke gedachten probeerde te houden en met dat doel voor ogen initiatief nam tot het oprichten van een bibliotheek met ‘verantwoorde’ lectuur: de Librije naast de Sint-Walburgiskerk.

Er was grote onvrede over het bewind van koning Philips II, wat in 1568 zou uitlopen op een oorlog. Pas in 1591 zou Zutphen definitief bevrijd worden. Verder was er naast alle ‘gewone’ leed het lijden door besmettelijke ziekten als tuberculose en die afschuwelijke pest, waarvoor de stad pas in 1576 de eerste omgangsvoorschriften gaf.⁸ Er werden in die tijd veel kinderen wees. Daarom werd in 1564 het Burgerweeshuis opgericht. Een document uit datzelfde jaar vermeldt dat Anna 700 goudgulden heeft geschonken aan het nieuw opgerichte weeshuis voor het onderhoud van de weeskinderen en dat zij en haar erfgenamen daarmee het recht verworven hebben om een vijfde weeskind in het huis te plaatsen.⁹

Ook de kindersterfte was heel hoog. Anna

was elf jaar getrouwd met Henrick. Mogelijk hadden ze eerder kinderen en bleef alleen dochter Geertruid in leven. Een dergelijk lot trof Geertruid later. Zij verloor meerdere kinderen.

Meer sporen van Anna

Voor Anna ging het gewone leven door. Ze had de beslommingen rond haar levensonderhoud. Zo zien we dat ze in 1549 een rente koopt, die haar jaarlijks tien Joachimsdaalders moet opleveren.¹⁰ Een jaar later blijkt ze problemen te hebben rond de jaarlijkse levering van rogge aan het Heer Hendriksconvent, en wordt ze bij deze vete in het gelijk gesteld.¹¹

Uit een kentenis uit 1557 kunnen we afleiden dat haar ouders inmiddels gestorven zijn.¹² Samen met zus Jutte en haar broers Coenraedt en Jacob besluit ze een huis uit de nalatenschap te verkopen.¹³

In 1564 is ze weer betrokken bij de verkoop van een huis, maar dan uit de nalatenschap van haar broer Coenraedt, die in 1559 is gestorven zonder een vrouw of kind na te laten. Ze doet dat dan samen met haar broer Jacob en haar zwager Hendrik van der Capellen, die inmiddels weduwnaar is van Jutte.¹⁴

In de stadsrekeningen van Zutphen uit 1570-1571 vinden we haar weer als ze de 9 gulden 24 stuiver Brabants krijgt, die eerder naar heer Johan Schimmelpenninck gingen. Iets verder in de rekeningen wordt ze opnieuw vermeld als juffer Anna Kaelsakx, zaliger Henrick Kaelsakx weduwe.¹⁵

Tot nu toe lijkt de vermelding uit 1577 de laatste te zijn. Dan laat ze in aanwezigheid van dochter Geertruid en schoonzoon Peter vastleggen dat ze een huisje uit de Beukerstraat uitdrukkelijk schenkt ‘tot der armen behoef’.¹⁶

Nieuw familiegeluk

Als schoonzoon kreeg Anna Peter van Apeldoren. Hij was Heer van Duistervoorde.¹⁷ Zijn

grootvader Peter van Apeldoren, Heer van Duistervoorde en Nijenhuis, werd op 2 februari 1512 ingeschreven in het burgerboek van Zutphen en leefde met zijn vrouw Andrea Kreyneck, een tante van Henrick Kaelsack, op havezate De Oude Poll bij Wilp. Hun oudste kleinzoon Peter werd in 1530 geboren en ging veel van de wereld zien. Hij studeerde in Orléans en Leuven, studeerde af in Keulen in 1550 en promoveerde in Ferrara in 1555 aan de juridische faculteit tot doctor in de Rechten. In 1561 werd hij tot raadsheer van koning Philips II benoemd. In datzelfde jaar trouwde hij ook met Anna's dochter Geertuid, op dat moment een jonge blom van 21 jaar. Het echtpaar kreeg een zoon en vijf dochters. De zoon en drie dochtertjes stierven jong: Reinier, Anna, Henrica en Margriet [Margaretha].¹⁸ Twee dochters, Dorothea en Maria, bleven in leven en kregen zelf kinderen.¹⁹ Peter zelf stierf in 1592 en de erfenis van het echtpaar werd in 1597 verdeeld.²⁰

De familie Van Apeldoren tot Duistervoorde begroef haar leden in de dorpskerk van

Huis Duistervoorde te Twello, na 1665. Aquarel van Jan de Beyer (1703 – 1780). (Paleis voor Schone Kunsten – BOZAR Brussel)

Twello. In 1666 moesten in de grafkelder kisten verzet worden om plaats te maken voor een jonge nazaat, die vanuit Emmerich overgebracht werd.²¹ Nog steeds ligt in de kerk van Twello een prachtige grafzerk met daarop de namen van Margaretha [†1604] en de man van haar zus Dorothea: Willem van Steenberg [†1630]. Onder het tekstgedeelte met Willems naam is een vlak leeg gehouden voor een grafschrift voor zijn vrouw Dorothea. Zij stierf een jaar later [†1631] en frappant: dat gedeelte is nooit ingevuld. Dat doet aan de steen van oma Anna Slinde water denken.²²

Anna's schoonzoon Peter leefde met zijn gezin niet op De Oude Poll maar op kasteel Duistervoorde bij Twello. Hij bleef tot zijn dood overtuigd rooms-katholiek en koningsgezind.²³ Nadat de dorpskerk van Twello door de protestanten werd overgenomen, richtte zijn dochter Dorothea een schuilkerk in op de zolder van het kasteel, waar de vele katho-

liken uit de omgeving in het geheim bijeen kwamen.²⁴

Het raadsel blijft

Met dochter Geertruid en haar man Peter verlegt zich het spoor van Anna. Het gaat via Henricks moeder Kreyneck naar de Apeldorens met tante Andrea Kreyneck op De Oude Poll in Wilp en van daar naar de Apeldorens op kasteel Duistervoorde bij Twello.

Nieuwe vragen duiken op: heeft Anna haar oude dag bij haar dochter op kasteel Duistervoorde doorgebracht? Is ze tijdens de Spaanse oorlog van daaruit begraven in Twello, net als anderen van het kasteel? Of is ze toch gewoon bij haar man in de Sint-Walburgiskerk begraven zonder dat men de steen aanpaste, zoals later hoogstwaarschijnlijk ook gebeurde bij haar kleindochter Dorothea, die als eigenaresse van het kasteel haar hele leven op Duistervoorde gewoond heeft en van daaruit naar de familiegrafkelder in de kerk van Twello gebracht zal zijn en toch geen eigen graftekst heeft gekregen.

Na de Spaanse tijd worden de archieven weer beter bijgehouden. In 1602 blijkt De Oude Poll bewoond te worden door een andere tak van de Apeldorens. Kasteel Duistervoorde is dan eigendom van Anna's kleindochter Dorothea.

Anna's naam is tot nu toe niet gevonden in de annalen na 1577. Haar sporen liggen in en rond Zutphen. Ze heeft nog kleinkinderen gezien en ze lijkt in de Spaanse tijd gestorven te zijn. Haar drie achterkleinkinderen heeft ze niet meer meegemaakt.²⁵ Het raadsel blijft: Anna-lief, waar ben je gebleven? ●

Noten en literatuur

1. R.T. Muschart, *Grafzerken in Gelderland. Steden*, deel 1, Arnhem 1940, p. 151.
2. Milly Westerhuis-Duvoort, *Zes eeuwen Duistervoorde. Kroniek van een buurtschap*, 2013, p. 40.
3. Jacobus Kok, *Bijvoegsels op het Vaderlandsch*

Woordenboek, deel 9, Amsterdam 1788, p.113.

4. <http://www.marcellettero.nl/Opstand/Capellen.html>, geraadpleegd op 29-6-2016.
5. <http://www.kareldegrote-vandercapellen.nl/viii-walburgiskerk.pdf> Bl. 9 no. 257, geraadpleegd op 29-6-2016.
6. idem
7. Regionaal Archief Zutphen (RAZ), Archiefnr. 141, Collectie Kreyneck 21, inv.nr. 21, f. 149v.
8. J. van der Kluit, *Ziek zijn in Zutphen; 1268-1900*, Voorst, 1997, p. 56.
9. RAZ-0004, Inventaris van het archief van het Burgerweeshuis te Zutphen [1564-1970] 2.1.55.
10. RAZ-001 Bijlagen, Archiefnr. 1, inv.nr. 2176.
11. Idem, inv.nr. 2200.
12. Een kenteenis is een vrijwillige akte van vóór 1811, voorloper van de notariële akte.
13. RAZ-Archiefnr. 141, Collectie Kreyneck, inv.nr. 21, f.123v.
14. Idem, inv.nr. 21, f.135r.
15. RAZ, Oud Archief Zutphen [OAZ], 0001, inv. nr. 961, Rekening van Henrick van der Maeze, 1570-1571.
16. Zie noot 5.
17. Duistervoorde ligt aan de rand van Twello.
18. Anna, Henrica en Margriet lijken op de namen van Geertruids moeder en vader en oma.
19. Dorothea van Apeldoren Vrouwe van Duistervoorde + Johanna Maria van Apeldoren Vrouwe van de Bentelerslag.
20. Archieven.nl – 2.5.3. Duistervoorde [Gelders Archief] nr. 1263.
21. Milly Westerhuis-Duvoort, *Zes eeuwen Duistervoorde. Kroniek van een buurtschap*, 2013, p.27-54.
22. Toch was Dorothea tot haar dood Vrouwe van Duistervoorde.
23. Hij weigerde in 1581 zijn leen te komen verheffen bij de op dat moment hervormingsgezinde regering in Arnhem. Archieven.nl - 2.5.3. Duistervoorde [Gelders Archief] nr. 1264.
24. Duistervoorde, gemeente Voorst, toelichting te beschermen dorpsgezicht, nov. 1999.
25. Geertrui van Steenberg, Peter van Steenberg Heer van Duistervoorde, Petronella de Roode van Heeckeren Vrouwe van de Heest.